

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ปฺนุดญฺจ สยนาสนนฺติ.

อนุสนธิพระสัทธรรมเทศนา มีบุพพารสืบเนื่องเป็นลำดับมา บัดนี้จักได้วิวิชันหาความในพระคาถาโอวาทปาฏิโมกข์ เฉพาะบาทที่ ๔ แห่งคาถาที่ ๓ ต่อไป ตำนินความว่า เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสความรู้จักประมาณใน

พระพุทธเจ้า

เสนาสนะทั้งนั้น เสนาสนะเป็นสิ่งจำเป็นแก่ชีวิตและร่างกายเช่นเดียวกันกับอาหาร เพราะมนุษย์เรามีเครื่องป้องกันตัวโดยธรรมชาติไม่เพียงพอ มีหนังกีบางละเอียด ขนก็เส้นเล็กและห่างกัน ไม่เพียงพอแก่อันตรายกับธรรมชาติภายนอกมีแดดลมฝนเป็นต้นได้ เพราะฉะนั้น ถ้าไม่มีที่อยู่อาศัยกำบังช่วยเครื่องนุงน่มแล้ว แม้จะมีอาหารบริโภคนำรุงเลี้ยงร่างกายก็คงทนทานต่อไป

พระพุทธเจ้า

เท่านั้น ก็ได้ทรงรวมเสนาสนะที่อยู่อาศัยนี้ เข้าด้วยอีกแผนกหนึ่ง.

เสนาสนะในที่นี้ ทรงประสงค์เอาเสนาสนะสงัด อันเป็นข้อควรปฏิบัติต่อจากความรู้จักประมาณในอาหาร เกื้อกูลแก่การทำจิตให้ผ่องแผ้วโดยส่วนเดียว เพราะเมื่อเสพอาศัยอยู่ในเสนาสนะสงัดเป็นนิตย์ ก็เป็นเหตุให้จิตสงบและมีกำลัง เหมาะที่จะเริ่มเจริญจิตตภาวนาอันเป็นปฏิปทาโดยเฉพาะแห่งการทำจิต

พระพุทธเจ้า

สุนัขร้องก็เซ็งแซ่เปลี่ยนกันขึ้นลงไม่ขาดสาย ตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน จนกว่าจะพากันหลับนอนเงียบไป ดังนั้น เสนาสนะที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านหรือย่านกลางชุมนุมชน จึงยากที่จะหาความสงัดเงียบได้ เพราะฉะนั้น ท่านจึงกำหนดเอาป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง ห่างจากหมู่บ้านและชุมนุมชนว่าเป็นเสนาสนะสงัด เพราะปราศจากการพลุกพล่านและเสียงอื้ออึงดังกล่าวนา แต่ท่านกล่าว

พระพุทธเจ้า

คนโกรธง่าย เมื่อที่อาศัยไม่เป็นที่ถูกใจ ย่อมเดือดร้อนไม่สบาย ใจจะฟุ้งไม่มีเวลาสงบ ไม่เป็นโอกาสที่จะกระทำความเพียร เมื่ออยู่ในเสนาสนะที่ดีๆ เป็นที่ถูกอัยอาศัย โทสะย่อมลดน้อยสงบไป แม้คนสัทธาจริตก็เป็นคนเชื่อง่าย เลื่อมใสเร็ว เมื่อได้เสนาสนะอันดี เป็นที่น่าเลื่อมใสเช่นนั้น ใจก็ได้รับความสบายเลื่อมใส อุตสาหะในการประกอบความเพียร. เสนาสนะที่ผินหน้าสู่ทิศ

พระพุทธเจ้า

วิตกก็จะวังพล่านโดยนานัปการ เมื่ออยู่ในเสนาสนะที่ลับ ปกคลุมไปด้วยป่าและหมู่ไม้ ตามองไม่เห็นอารมณ์มาก ใจก็จะสงบเพราะวิตกสงบไม่วังพล่านจิตก็จะควรแก่การงานทุกประการ. เสนาสนะทุกชนิด เป็นที่สบายแก่คนพุทธิจริตทั้งนั้น เพราะคนพุทธิจริตเป็นคนเจ้าปัญญา ย่อมรู้จักหาอุบายกำจัดหรือบรรเทาอารมณ์อันเป็นข้าศึกต่างๆ ได้ อยู่ในเสนาสนะเช่นใดๆ ก็สามารถ

พระพุทธเจ้า

ว่านี้ เป็นที่สะดวกสบายเหมาะแก่การกระทำสมณธรรมทุกประการ. ก็เสนาสนะ ประกอบด้วยองค์ ๕ นั้น ครัสไ้ในทสกนิบาต อังคุตตรนิกาย ดังนี้คือ ๑. ไม่ไกลไม่ใกล้บ้านนัก ถึงพร้อมด้วยทางคมนาคม ๒. กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนเงียบสงัด ๓. มีสัมนผัสแห่งเหลือบยุง ลม แดด และสัตว์เลือกกลานน้อย ๔. สมบูรณ์ด้วยจิรวินชบาต เครื่องเสนาสนะและเภสัช

พระพุทธเจ้า

๘. วิหารมีผลไม้ ๙. วิหารมีคนชอบไปมา ๑๐. วิหารอยู่ใกล้เมือง ๑๑. วิหารอยู่ใกล้ไม้หรือกองฟืน ๑๒. วิหารอยู่ใกล้นา ๑๓. วิหารมีคนไม่ถูกกัน ๑๔. วิหารอยู่ใกล้ท่า ๑๕. วิหารอยู่ปลายแดน ๑๖. วิหารอยู่ในระหว่างพรมแดน ๑๗. วิหารไม่เป็นที่สบาย ๑๘. วิหารที่ไม่มีกัลยาณมิตร.*
ภิกษุผู้มุ่งสันติธรรม ปฏิบัติเพื่อ

* คำว่าวิหาร ได้แก่ที่อยู่ของผู้เริ่ธรรม คือภิกษุ-สามเณร.

พระพุทธเจ้า

ผักดอกไม้หรือผลไม้ต่างจะพากันมาขอ และมีเสียงเห็ดอึ่งด้วยเสียงคนพูดจាកันอยู่เื่องๆ วิหารที่คนชอบไปมาจะต้องต้อนรับขับสู้กับผู้คนอยู่เสมอ. วิหารอยู่ใกล้เมือง จะต้องได้ประสพอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์อยู่เนื่องๆ เพราะวิสการารมณีนในเมืองนั้นมาก ภิกษุไปบิณฑบาตหรือแม้อยู่ในวัด ก็จะได้ประสพพบเห็นเป็นที่ตั้งแห่งวิตก ทั้งอิสรชนคนผู้ใหญ่ในเมืองนั้นก็ทำการ

มาฆบูชาเทศนา กัณฑ์ที่ ๑๒
ป็นดเสนาสนกถา
พระมหาเจียน จิตสีโล ป.๘ วัคบรรณิเวศวิหาร
กรุงเทพมหานคร

พระพุทธเจ้า

พระธรรมเทศนาในอภิลักขิตกาลทางพระพุทธศาสนา
คณะธรรมยุต
จัดพิมพ์เผยแพร่

พระพุทธเจ้า

กัถอันเป็นอาหารสัปปายะ เป็นบุพพกิจของการทำจิตให้ผ่องแผ้ว ซึ่งเป็นกิจสูงสุดในพระพุทธศาสนาแล้ว จึงได้ตรัสการเสพอาศัยเสนาสนะสงัดอันเป็นเสนาสนสัปปายะ โดยพระบาลีว่า **“ปฺนุดญฺจ สยนาสน”** ซึ่งแปลว่าที่นอนและที่นั่งอันสงัด ๑ ดังนี้. มีกถาพรรณนามสมควรแก่อรรด อันจะพึงกล่าวต่อไป. ก็ที่นอนที่นั่งในที่นั้น เป็นคำแปลตามศัพท์รูปบาลี แต่โดยใจความก็ได้แก่ที่อยู่

พระพุทธเจ้า

ไม่ได้ยื้นยาว ถูกธรรมชาติภายนอกมีหนาว, ร้อน เป็นต้น อันเป็นวิโรธปัจจัยเบียดเบียน ย่อมมีอันตรายต่างๆ อย่างน้อยก็เกิดโรคเล็กๆ น้อยๆ มีหวัดไอ้ไข่ถูคูเป็นต้น อันจะตรอนสุขภาพและการทำงานที่ประกอบให้เสื่อมเสียไป อย่างมากอาจให้ถึงแก่ความตายได้ทันที เพราะร้อนจัดหรือหนาวจัดเกินควร. อนึ่งเสนาสนะนี้ นอกจากจะเป็นที่อยู่อาศัยแล้วยังเป็นปัจจัยแสดงจริตและ

พระพุทธเจ้า

ให้ผ่องใส. ก็เสนาสนะสงัดนั้น ได้แก่เสนาสนะที่ปราศจากการพลุกพล่านด้วยมนุษย์และสัตว์ต่างจำพวกในกลางวัน ครั้นตกกลางคืนก็เจียบเสียงเฮ็ดอึ่ง มีเสียงสตรียและบุรุษเป็นต้น ห่างจากหมู่บ้านหรือชุมนุมชนพอสมควร หรือแม้ตั้งอยู่ในหมู่บ้านนั่นเอง แต่ปราศจากการพลุกพล่าน และเจียบเสียงสังัดดังกล่าแล้ว ก็จัดว่าเป็นเสนาสนะสงัดได้เช่นเดียวกัน แต่ตามธรรมดา เสนาสนะที่ตั้ง

พระพุทธเจ้า

ไว้ในอรรถกถาธรรมบทว่า เสนาสนะสงัดนั้นได้แก่เสนาสนะอันเป็นที่สบายเมื่อถือตามนัยนี้ จะต้องจำแนกเสนาสนะไว้ ๖ ชนิดตามจริตของบุคคล ที่ท่านแสดงไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค โดยความคือ เสนาสนะชำระตทรุดโทรมเป็นที่สบายของคนราคจริต เพราะเสนาสนะเช่นนี้ เป็นปฏิปักษ์ต่อราคะ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความยินดี เป็นสถานที่สามารถทอนความรักสวรั้งงามให้ลดน้อยและ

พระพุทธเจ้า

และกว้างขวาง เมื่อนั่งอยู่ก็มองเห็นทิศได้ตลอดโดยเปิดเผยเช่นนี้ เป็นที่สบายของคนโมหจริต เพราะคนโมหจริตเป็นคนหลงมงาย เมื่ออยู่ในเสนาสนะกำบังไม่เปิดเผย ใจที่มงายอยู่แล้วก็จะหลงมงายมีดมนยิ่งขึ้น ไม่เหมาะที่จะประกอบความเพียร แต่เมื่ออาศัยอยู่ในเสนาสนะ อันเปิดเผยโล่งโปร่งโดยรอบความมงายหรือมีดมนย่อมเสื่อมคลายหายไป ความสว่างและคล่องใจย่อม

พระพุทธเจ้า

ทำใจให้สงบควรแก่การงานได้ทั้งนั้น รวมเป็นเสนาสนะจัดตามจริตเป็น ๖ ชนิดด้วยประการฉะนี้. แม้เสนาสนะทั้ง ๖ ชนิดนี้ก็หมายเอาเสนาสนะป่าด้วยกัน ไม่ใช่เสนาสนะบ้านหรือย่านกลางชุมนุมชน.

แต่เมื่อรวมความโดยทั่วไปแล้ว เสนาสนะสงัดก็ได้แก่เสนาสนะที่ปราศจากการพลุกพล่านในกลางวัน เจียบสงัดเสียงในกลางคืนนั่นเอง ก็

พระพุทธเจ้า

บริหาร ๕. มีภิกษุผู้ใหญ่เป็นพหูสูต จบอาคมทรงไว้ซึ่งธรรมวินัยและมดิกา เป็นที่เข้าไปหาแก้ความสงสัยได้ทุกเมื่อ. เสนาสนะประกอบด้วยองค์ ๕ นี้ จัดเป็นเสนาสนะที่สมควรแก่ผู้ประกอบความเพียร โดยเฉพาะคือบรรพชิต เพราะเจียบสงัดและบริบูรณ์ทุกประการ เหมาะสมแก่การทำสมณกิจยิ่งนัก เพราะฉะนั้น ผู้มุ่งปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง พึงพิจารณาดูจริตของตน เลือก

พระพุทธเจ้า

ออกไป ไม่ควรอยู่อาศัยในเสนาสนะ ๑๘ อย่างนี้ เพราะเมื่ออยู่อาศัยจะประสบความไม่สะดวกในการประพฤติธรรม ความรำคาญไม่สบายใจก็จะเกิด แต่้นั้นความเสื่อมแห่งข้อปฏิบัติย่อมเกิดมีเพราะเสนาสนะเหล่านี้ แต่ละชนิดไม่เหมาะแก่การกระทำความเพียร.
จริงอยู่ วิหารใหญ่ย่อมหาความสงัดไม่ได้ เพราะภิกษุสามเณรมากด้วยกัน ต่างก็ประกอบกิจของตนในเวลาต่างๆ กัน มีบอก

พระพุทธเจ้า

ตามใจชอบ เป็นเหตุกระทบกระทั่งให้เธอได้รับความรำคาญ. วิหารอยู่ใกล้ไม้หรือกองฟืน ผู้ต้องการไม้หรือฟืน ต่างก็พากันมาตัดและส่งเสียง. วิหารอยู่ใกล้นา ย่อมได้รับความรบกวนจากชาวนา ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ทั้งผู้หญิงและผู้ชายตลอดถึงโคกระบือเป็นที่สุด. วิหารมีคนไม่ถูกกันมักจะเป็นปากเสียงสัมประหารกันเป็นที่สุด. วิหารอยู่ใกล้ท่า พวกพ่อค้าหรือคนผู้มีฐานะในทางเรือ

พระพุทธเจ้า

ที่อยู่อาศัย เพื่อความเข้าใจง่าย จึงควรเรียกให้สั้นว่า เสนาสนะ ซึ่งเป็นศัพท์บาลีมีมูลรากและคำแปลอย่างเดียวกันกับสนาสนะในบาทพระคาถานี้. เสนาสนะนั้น เป็นที่อยู่อาศัยพักผ่อนหลบหลีกวิโรธปัจจัยภายนอก มีแดดลมฝนเป็นต้น อันจะทำให้เกิดอันตรายต่าง ๆ ตามกำลัง, ช้ให้เห็นได้ง่ายเช่นกุฏิวิหาร บ้านเรือน เป็นต้น โดยที่สุดถ้ำและโคนไม้ ที่พอจะกันแดดฝนเป็นต้นได้ จัดว่าเป็น

พระพุทธเจ้า

คุณธรรมของผู้อยู่อาศัยว่าเป็นคนมีคุณธรรมชั้นไหน อยู่ในพวกเจริญหรือเสื่อมเป็นต้น ที่สุดบ้านเมืองที่รุ่งเรืองแล้วก็กวัดกันในตลาดที่อยู่ ยกเอาเป็นกรณีกิจที่จะพึงจัดทำประการหนึ่ง. ทางพระศาสนาเป็นหัวหน้าแห่งความเจริญ เป็นแหล่งที่เกิดแห่งวัฒนธรรม จึงจำเป็นแท้ เพราะเหตุนี้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เมื่อทรงอนุญาตปัจจัยเครื่องอาศัยแก่ภิกษุสามเณรเพียง ๔ อย่าง

พระพุทธเจ้า

อยู่ในหมู่บ้านหรือท่ามกลางชุมนุมชน ย่อมหาความสงัดเงียบได้ยาก มักจะพลุกพล่านไปด้วยมนุษย์ทั้งหญิงชายทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ซึ่งมีกิจธุระเกี่ยวข้องหรือไม่ก็ตาม ทั้งอื้ออึงไปด้วยเสียงต่างๆ มีทั้งเสียงขวกรขวคนโกรธและขวนหลง คือเสียงขับร้องด่าแข่ง และเสียงดนตรีเป็นต้น มิฉะนั้นก็ระงมก็ก้องไปด้วยเสียงเครื่องจักรเครื่องยนต์แห่งรถและคนทำงาน โดยที่สุดเสียงนก ไก่

พระพุทธเจ้า

หมดไป. เสนาสนะที่ไม่สูงไม่ต่ำพอเหมาะเจาะดี มีร่มเงาและน้ำอย่างบริสุทธิ์ สัมภาระแห่งเสนาสนะมีผ้าเสาและบันไดเป็นต้นก็เรียบร้อยดีทุกอย่าง มีมาลากรรมและจิตรกรรมอย่างงดงาม พื้นก็เรียบเตียนดี ทั้งเครื่องปูลาดและเตียงตั้งก็อย่างดีสะอาดสะอาดอันหอมคลบด้วยกลิ่นดอกไม้และกลิ่นจตุบไว้โนที่นั้น ๆ เช่นนี้เป็นที่สบายของคนโทสจริต และคนสัทธาจริต เพราะคนโทสจริตเป็น

พระพุทธเจ้า

เกิดขึ้น. เสนาสนะตั้งอยู่ในที่ลึก หันหน้าสู่ชอกภูเขา ปลูกคลุมด้วยป่าไม้ไม่ปรากฏทิศเปิดเผย มองไม่เห็นหมู่บ้านหรือนิคมเป็นต้นได้ เช่นนี้เป็นที่สบายของคนวิตกจริต เพราะว่าคนวิตกจิตนั้น มักเป็นคนคิดฟุ้งซ่าน เมื่ออยู่ในที่เปิดเผย มองเห็นหมู่บ้านเป็นต้น ตั้งเรียงรายกันตามลำดับ มองเห็นภูเขาเป็นทิวแถว มองดูทิศต่างๆ บนท้องฟ้า มีก้อนเมฆสลับฟ้าเป็นสีต่างๆ กัน

พระพุทธเจ้า

เสนาสนะสงัดในที่นี้ จะเป็นป่า โคนไม้ เรือนว่าง หรือถ้ำก็ได้ โดยที่สุดแม้ตั้งอยู่ในหมู่บ้านหรือในเมือง แต่เจียบสงัดได้ลักษณะดังกล่าแล้ว ก็จัดเป็นเสนาสนะสงัดได้โดยอนุโลม. อีกบรรยายหนึ่งว่า เสนาสนะอันควรแก่การประกอบความเพียร มีองค์ ๕ ประการ เว้นเสนาสนะไม่ควร ๑๘ อย่างเสียก็ชื่อว่าเสนาสนะสงัดได้เหมือนกัน เพราะเสนาสนะประกอบด้วยองค์ ๕ ดัง

พระพุทธเจ้า

เรียนและสาธยายเป็นต้น. วิหารใหม่ๆ เสนาสนะก็ยังไม่เรียบร้อยต้องจัดต้องทำ. วิหารเก่า เสนาสนะย่อมชำรุดจำต้องซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ จะไม่มีโอกาสประกอบความเพียร. วิหารใกล้ทาง ย่อมมีอาคันตุกะไป ๆ มา ๆ อยู่เสมอ. วิหารใกล้บ่อน้ำหรือสระน้ำ ย่อมเอ็ดอึ่งด้วยคนมาอาบกินและตกน้ำ. วิหารมีผัก มีดอกไม้ และมีผลไม้ก็เช่นเดียวกัน ย่อมหาความสงัดไม่ได้ เพราะผู้ต้องการ

พระพุทธเจ้า

เสนาสนะให้เหมาะแก่จริต ไม่ให้ผิดอัยอาศัย แล้วพึงเสพอาศัยในเสนาสนะสงัดดังกล่าวนา และเมื่อเลือกหาเสนาสนะนั้น ก็พึงเว้นเสนาสนะไม่ควร ๑๘ ชนิดเสีย เพราะท่านห้ามไว้โดยความเป็นอันตรายแก่การปฏิบัติเพื่อสันติธรรม. ก็แลเสนาสนะไม่ควร ๑๘ ชนิดนั้น คือ ๑. วิหารใหญ่ ๒. วิหารใหม่ ๓. วิหารเก่า ๔. วิหารใกล้ทาง ๕. วิหารใกล้บ่อน้ำ ๖. วิหารมีผัก ๗. วิหารมีดอกไม้

พระพุทธเจ้า

เรียนและสาธยายเป็นต้น. วิหารใหม่ๆ เสนาสนะก็ยังไม่เรียบร้อยต้องจัดต้องทำ. วิหารเก่า เสนาสนะย่อมชำรุดจำต้องซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ จะไม่มีโอกาสประกอบความเพียร. วิหารใกล้ทาง ย่อมมีอาคันตุกะไป ๆ มา ๆ อยู่เสมอ. วิหารใกล้บ่อน้ำหรือสระน้ำ ย่อมเอ็ดอึ่งด้วยคนมาอาบกินและตกน้ำ. วิหารมีผัก มีดอกไม้ และมีผลไม้ก็เช่นเดียวกัน ย่อมหาความสงัดไม่ได้ เพราะผู้ต้องการ

พระพุทธเจ้า

ย่อมรบกวนด้วยการขออาศัยพักหลับนอน. วิหารอยู่ปลายแดน คนเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาน้อยก่นदार เป็นเหตุให้เกิดความลำบากไม่สะดวกทุกประการ. วิหารอยู่ในระหว่างพรมแดน ภิกษุเคยเข้าบิณฑบาตเขตนั้นและเขตนี้อยู่เสมอ เมื่อเกิดสงครามกันขึ้น อาจถูกจับกุมฐานสงสัยว่าเป็นจารบุรุษแอบทำจารกรรม. วิหารไม่เป็นที่สบาย ย่อมขัดกับอัยอาศัย ไม่เหมาะแก่การอยู่ท่าความเพียร.

พระพุทธเจ้า

และวิหารที่ไม่ได้กัลยาณมิตร เมื่อดัดขัดด้วยกิจจำเป็น ย่อมลำบากไม่มีผู้ช่วย เหลือสมควรแก่กิจนั้น ๆ ด้วยประการฉะนี้.

การเว้นเสนาสนะไม่สมควร ๑๘ ชนิดนี้แล้ว เสพคืออยู่อาศัยในเสนาสนะ สงัดอันไม่ขัดกับอธยาศัยดังกล่าวมา ย่อมได้รับความสะดวกสบาย ในการปฏิบัติเจริญสมณธรรมทุกประการ เพราะการอยู่ในเสนาสนะสงัดนั้น

พระพุทธรูปปางสมาธิ

เช่นนี้แล้ว เวลาบริโภคคือเสพอาศัย ก็พึงพิจารณาโดยตั้งฉกปัจจเวกขณะดังนี้ เราพิจารณาโดยแยกคายแล้ว จึงเสพอาศัยเสนาสนะ (การเสพอาศัยนั้นก็) เพียงเพื่อกำจัดหนาว กำจัดร้อน กำจัดสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อกคลาน เพียงเพื่อป้องกันอันตรายเกิดแต่ฤดู เพื่อยินดีในการหลีกเร้นอยู่เท่านั้น แต่วันไหนลึ้มพิจารณาในเวลาบริโภคคือเสพอาศัย ก็ไม่ควรให้ล่วงเลย

พระพุทธรูปปางสมาธิ

ขุททกนิกายว่า		
 	อภฺญา หิ ลาภฺยนิสฺสา	อภฺญา นิพฺพานคามินี
 	เอวเมตฺ อภิญฺญา	ภิกฺขุ พุทฺธสฺส สวโก
 	สกุการํ นาภินฺนุเทยฺย	วิเวกมฺนุพฺรุหเย

“แท้จริง ปฏิปทาอันอาศัยลาภ ก็เป็นอย่างอื่น ปฏิปทาที่จะให้ถึงพระนิพพาน

พระพุทธรูปปางสมาธิ

ประการใด ผู้ปฏิบัติได้เช่นนี้จะอยู่ในสารทศใด ก็มีแต่กำจัดอริให้เหือดหาย

อริย่อมไม่มีโอกาสกำจัดเธอได้เลย” ดังนี้.
ที่เสนาสนะสงัดในที่นี้ ครัสไว้เป็นฝ่ายสูง สำหรับภิกษุหรือผู้มุ่งสันติโดยเฉพาะก็จริง ถึงอย่างนั้น ก็เป็นประโยชน์แก่คนทั่วไปไม่เลือกหน้า ตามสมควรแก่ข้อปฏิบัติ และเสนาสนะสงัดพอเหมาะแก่กรณีก็จะเอียดเพราะ

พระพุทธรูปปางสมาธิ

สู่สมาธิภาวนา อันเป็นปฏิปทาใกล้ต่อการชำระจิตให้ผ่องแผ้ว อันเป็นกิจสูงสุด ในพระพุทธศาสนา ก็การอยู่อาศัยในเสนาสนะสงัดนี้ เป็นปฏิปทาที่ท่านผู้ที่ประกอบความเพียรทั้งหลายมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน ได้พากันปฏิบัติมาจนเห็นผล ยังความสำเร็จแห่งกิจที่กระทำ ตั้งแต่ชั้นต่ำจนถึงชั้นสูงสุด ให้เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตั้งอยู่ในคุณข้อนี้เป็นอาฉิน

 	ยถาปี ทิปฺปิโก นาม	นิสิยิตฺวาน คณฺหตี มิเล
 	ตเลวายํ พุทฺธปฺตฺโต	ยุตฺตโยโค วิปสฺสโก
 	อรณฺถํ ปวิสิตฺวาน	คณฺหตี ผลมุตฺตมํ.

“เสื่อเหลืองแอบอยู่ในป่าแล้วจับเนื้อกินเป็นอาหารฉันใด พุทธสาวกผู้ประกอบความเพียร เจริญวิปัสสนานี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เข้าไปสูป่าแล้ว ย่อมเอื้อมเอา

ย่อมได้กายวิเวกความสงัดทางกาย อันเป็นบุพพภาคแห่งจิตวิเวกและอุปธิวิเวก ต่อไป เพราะฉะนั้น เพื่อให้เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงและกระตุ้นเตือนให้กระทำความเพียรขึ้น เมื่ออยู่อาศัยในเสนาสนะนั้น ก็พึงพิจารณาโดยปัจจเวกขณะวิธี ทั้งเวลารับและบริโภคคือเสพอาศัย ในเวลารับนั้น ท่านสอนให้พิจารณาโดยความเป็นธาตุและโดยความปฏิกูล พิจารณาโดยความเป็นธาตุนั้น

พระพุทธรูปปางสมาธิ

วันนั้นไป ระลึกได้เวลาไหน ก็พึงพิจารณาหลังการบริโภค เป็นอดีตปัจจเวกขณะ แม้พิจารณาหลังการบริโภคนี้ ก็เช่นเดียวกับพิจารณาในเวลาบริโภค เป็นแต่เพิ่มคำอดีตข้างหน้าว่า วันนี้เรายังไม่ได้พิจารณาโดยแยกคายแล้ว เสพอาศัยเสนาสนะใด การเสพเสนาสนะนั้น ก็เพียงเพื่อกำจัดหนาว กำจัดร้อน ดังนี้เป็นอาทิ เมื่อมาพิจารณาเสนาสนะทั้ง ๓ กาล คือทั้งเวลารับ เวลาบริโภค และ

พระพุทธรูปปางสมาธิ

ก็เป็นอย่างอื่น (ไม่เหมือนกัน) ภิกษุผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า มาทราบความจริงเช่นนี้แล้ว ไม่พึงผลิตเพลินลาภสักการะ ควรเพิ่มพูนวิเวกคือธรรมเครื่องสงัด” ดังนี้
ภิกษุผู้นั้นคืออยู่ในเสนาสนะสงัด ย่อมกำจัดการคลุกคลีทางกายเสียได้ และยังเป็นอุบายให้อุตสาหะกำจัดความคลุกคลีด้วยกิเลสและความคลุกคลีด้วยสังขารต่อไป จัดได้ว่าเป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่า รู้กัน

พระพุทธรูปปางสมาธิ

สุขุมทุกอย่าง หรือการงานที่เกี่ยวข้องแก่วิจารณปัญญา ที่เรียกว่าใช้สมอง ต้องประกอบในที่สงัดเงียบ จึงจะสำเร็จด้วยดี เมื่อรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หรือธรรมารมณมากกระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือใจ วิจารณ์ปัญญาย่อมเป็นไปไม่ละเอียดสุขุม ใช้ขบคิดอรรถะอันลึกซึ่งย่อมไม่สำเร็จผล แม้แต่กิจการหยายๆ บางประการ ก็ยังต้องการที่สงัดเงียบ จึงจะสำเร็จด้วยดี แม้จะไม่ทำ

พระพุทธรูปปางสมาธิ

เริ่มแต่เสด็จออกมหาภิเนษกรรมเป็นต้นมา จนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพานเป็นที่สุด ทรงสรรเสริญและชักชวนให้ผู้มุ่งสันติธรรมดำเนินตาม ดังจวนประพันธ์พุทธภาษิตในขุททกนิกาย มหานิเทศว่า

 	วิเวกณฺเฬว ลิกฺขุเขล	เอตฺทริยานมุตฺตมํ
 	เตน เสฏฺโง น มลฺยเณล	สเว นิพฺพาน สนฺติเก.

พระพุทธรูปปางสมาธิ

ผลอันสูงสุดได้” ดังนี้ เพราะฉะนั้น สาธุชนผู้มุ่งหวังสันติความสงบ เมื่อระลึกถึงโอวาทานุสาสนีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็พึงเสพอาศัยเสนาสนะสงัด และดำเนินข้อปฏิบัติในทางธรรม ตามสมควรแก่สติกำลังของตน ไม่มีความประมาท จนกว่าจะบรรลุผลสูงสุดเป็นจุดหมาย บันตเสนาสนกถา มีนัยดังวิสัยชานมา ด้วยประการฉะนี้.

คือให้ใส่ใจว่าเสนาสนะนี้ ก็เพียงแต่เป็นธาตุชนิดหนึ่งซึ่งเป็นไปตามปัจจัย ถึงผู้บริโภคเสนาสนะนั้นก็เพียงธาตุมิใช่สัตว์ มิใช่ชีวิต ว่างจากสัตว์และชีวิต ครั้นพิจารณาโดยความเป็นธาตุดังนี้แล้ว จึงควรพิจารณาโดยความปฏิกูลต่อไปว่า ก็เสนาสนะทั้งหมดนี้ ตามธรรมดาก็ไม่น่าจะเป็นที่รังเกียจ แต่พอถึงกายอันเปื่อยเน่านี้ ก็ปรากฏว่าเป็นที่น่ารังเกียจเหลือเกิน ครั้นพิจารณาโดยความปฏิกูล

พระพุทธรูปปางสมาธิ

หลังบริโภคอยู่เช่นนี้ ย่อมเป็นอุบายให้เป็นผู้มีสติสมบุรณ์ มีความขะมักเขม้น ในการประกอบความเพียร ไม่เป็นผู้ประมาท มองเห็นโทษแห่งการคลุกคลีด้วยหมูคณะ การคลุกคลีด้วยกิเลส และการคลุกคลีด้วยสังขารโดยลำดับ.
แต่นั้นใจก็จะแน่วแน่ตั้งในสันติธรรม ไม่ค่านิ่งถึงลาภสักการอันจะพึงได้ซึ่งเป็นโลกามิสอันเป็นเหตุให้สัตว์ติดอยู่ในวัฏฏะ อันสมด้วยพระพุทธนิพชนกาลาในธรรมบท

พระพุทธรูปปางสมาธิ

ว่าเลิศ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญไว้ในอริยวงศ์สิบสูตร โดยใจความว่า “ภิกษุผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ยกย่องเชิดชูคุณข้อนั้นเป็นปกติ ไม่ถึงการแสวงหาโดยทางไม่สมควรอันเรียกว่าอเนสนา เพราะเหตุแห่งเสนาสนะเมื่อไม่ได้ก็ไม่เดือดร้อนคืนรน ได้แล้วก็ไม่ติดสยบจมอยู่ มีปัญญาพิจารณาเห็นโทษและประโยชน์ที่จะหลีกออกไป เพราะข้อปฏิบัตินั้นก็ไม่ยกคนชมท่านโดย

พระพุทธรูปปางสมาธิ

อะไร อยู่อาศัยในที่สงัด ก็ยังได้รับความเบิกบานใจ ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งราคะโทสะ ที่จะเกิดขึ้นโดยทางทวาร คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย เป็นอุบายให้กิเลสหยายๆ สงบนิ่ง เพราะไม่มีอารมณ์ภายนอกมารบกวน เมื่อกิเลสหยายไม่เกิดครอบงำใจ จิตก็สงบและสุขุม นีวรรณธรรมย่อมหายหน้าไป ไม่มากั้นกางให้จิตเขว เมื่อเป็นเช่นนั้น จิตก็มีกำลังตั้งมั่นในข้อปฏิบัติ ดำเนินขึ้น

พระพุทธรูปปางสมาธิ

ซึ่งแปลความว่า “พึงศึกษาวิเวก อันเป็นคุณที่สูงสุดของพระอริยะ ผู้ไม่ถือตัวว่า เป็นผู้ประเสริฐเพราะคุณข้อนั้น ชื่อว่าปฏิบัติใกล้พระนิพพาน” ดังนี้.
แม้พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรพุทธอัครสาวก เมื่อยกย่องการอยู่ในเสนาสนะสงัด ก็กล่าวเป็นภาษิตอุปมาไว้ดังนี้ว่า

พระพุทธรูปปางสมาธิ